

ÉLET MŰVELTSÉG ÉS

MŰVÉSZET A TANYÁK KÖZT

A hőség akkora volt, mint egy hegy. A forróság úgy elöntött mindent, mint az árvíz. A búzatáblák, kukoricaerdők úgy fuldokoltak benne, hogy aléltan hajtották össze a fejüket. Az akácok meredten bámultak az ég felé. A madarak pihegve hallgattak a hűvösön. Semmi sem mozdult a határban, amikor a jó sorom összehozott Sánta Erzsikével az egyik tanyai fűszer- és vegyeskereskedésben.

A bolt hűvös volt. Az ajtaja aludt. Nem nyitogatta senki órákon át. A tulajdonos, mármint Sánta Erzsébet tanyai leányzó, aki hat elemít és három ismétlőiskolát végzett, könyvet forgatott a kezében, amikor benyitottam.

— Mit olvas, nagy lány? — nyúltam a könyv után, amikor elintéztük a vásárlást és zsebraktam a visszajáró pénzt.

— Egy szindarabot — nézett rám nyíltan a lány.

Megnéztem a könyvet. Megnéztem a lányt. Közben az szaladt az eszembe, hogy másfélórányira vagyunk a várostól, tághasú tanyavilág szélén, ahová kétszer jön ki hetenkint a mezei rendőr a postával. És a kis nádas épületben a boltoskisasszony szindarabot olvas. Még hozzá komoly író ismerős darabját.

— Hogy kerül ez ide ki? — tettem le a könyvet.

— Vettem a városban.

— Sok a pénze?

— Szeretek olvasni. Ezt különben azért vettem meg, mert előadjuk a Gazdakörben a fiatalokkal.

Nagyot néztem.

— Na és, ki tanítja be magukat?

— A tanító úr szokott velünk foglalkozni. Ő rendezett és ő tanított be minden évben két-három darabot. De most a tanító úrnak más a dolga. Az oroszokat rendezi valahol Oroszországban, mert hadnagy és berukkolt már rég. Arván maradt a társaságunk. Erre azután én elhatároztam és betökéltem magamba, hogy tanulunk tovább. Meg akarjuk lepni a tanító urat, ha hazajön. Bemutatjuk neki, hogy amíg odavolt, addig is tanultunk és foglalkoztunk. Ezért tanuljuk most ezt a darabot, hogy a Vöröskereszt javára előadjuk egynehányszor.

— De kedves kislány, ez nem olyan egyszerű dolog.

— Tudom, kérem — mosolygott a karcsu, magas, barna lány. — Azért pontosan csinálom mindent. Én például már az egész darabot kívülről tudom, mert én fogok sügni a díszletek mögül. De tanulni kell a többieknek is. A lányok és a legények minden este idejönnek a boltba. Körül-

üljük az asztalt. És olvasópróbákat tartunk, meg kikérdezem mindenkitől a szerepét, hogy tudja-e már jól.

— És ebből az egy könyvből hogy tanulnak annyian?

— A szerepeket már mindenkinek kiírtam pontosan. Két hétig mindig írtam. Azt otthon tanulják. Itt csak összedolgozunk.

— A maga elképzelése szerint?

— Nem, kérem. A darabot megnéztem kétszer a színházban Pesten, mikor még újdonság volt. Megfigyeltem minden szót, minden mozdulatot. Az után csinálom mindent.

— És hogy szánta rá magát a pesti útra?

— Biciklivel mentem fel.

Budapest ide legalább hetven kilométer. Sánta Erzsébetnek nem volt pénze utiköltségre. Felült hát a kerékpárjára. Karikázott két nap. Közben Pesten aludt a bátyjánál. És mindezt azért tette, hogy egy kis szórakozás legyen a tanyák közt is néha, — futkároztak bennem a gondolatok.

A lány észrevette a csodálkozásomat. Mosolygott.

— Most is felmegyek, mert, tetszik tudni, a jelmezkölcsönzöből hozom a ruhákat, hogy rendesen menjen minden. És, hogy sokba ne kerüljön, most is csak kerékpáron megyek. Ugy hozom le a csomagtartón a legfőbb szereplők ruháit. Meg majd magam is viszem vissza. Az engedélyek után is így szoktam szaladni mindenfelé.

— Megtudtam azután szépen lassan, hogy a tanyai műkedvelő gárda maga festi a szükséges díszleteket. Van egy hatalmas lámpájuk, amit közösen vettek, hogy világos legyen a színpad. Sánta Erzsébet a főöltöztető és borbély és arcfestő egyszemélyben. Ő feketíti be a szemöldököket a Gazdakör melletti tanyában, ahonnan azután átvonul a szereplőgárda a tethelyre. Ő a sűgő is, ő a társulat igazgatója, főrendezője, ügyelője. Ő szaladgál a biciklin a városba akkor is, amikor a nyomdában plakátokat és meghívókat kell csináltatni. Sajátmaga szövegezi meg azokat is. Pedig mindössze hat emlit és három ismétlőiskolát végzett és jelenlegesen húsz év nyomja a vállait,

— Maga melyik szerepet játssza? — kérdeztem a könyv első lapjait figyelve.

— Én Márnayné vagyok, — ült le a lány a kis székre a pult mögött és csendesesen mondani kezdte a szerepét.

A szavak pedig egyszerűen, tisztán peregtek, mint ahogy a búza pereg csépléskor a gépből a zsákba. Minden szó az érzelmek aranyporába volt hempergetve. Az egyszerű, de okos lánynak beszélni kezdett az arca, a szeme, a keze, az ujjai, ahogy a szerepet mondta. Én pedig úgy éreztem, hogy a kis tanyai bolt falai útnak indulnak a végtelenség felé. És valahol, valamelyik színházban ülök, ahol most kezdődött meg az előadás. Aztán elszállt a gondolatom Oroszország felé, ahol a tanító úr most talán éppen a géppuskák sívító beszédét hallgatja. S nem is sejti, hogy az ő műkedvelő gárdája azért tanul itthon, hogy ha ő hazajön, legyen egy kis meglepetése és öröme a tanyai fiatalságtól is. Ezért olvasnak, ezért veszik a könyveket Sánta Erzsébet fűszer- és vegyeskereskedő és cimborái, akik megérezték a művészet és irodalom szépségét az ő munkássága nyomán s a nélkül meglenni már nem tudnak, még magukra hagyottan sem.

Alkonyodott, amikor a távoli őrház felé indultam. Sánta Erzsébet elkísért egy darabon. Irók, könyvek után érdeklődött. Új darabok irányában kíváncsiskodott. Aztán megrázta a kezem. És visszaballagot a boltjába, megcsinálni az esti számadást.

Én pedig csendesen lépkedtem a poros úton, a méregzöld búzaerdők mellett, nézegettem a pipacsokat, amint álomra készültek s arra gondoltam, hogy de sok ilyen tehetség, de sok ilyen Sánta Erzsébet kallódik el észrevétlenül a magyar rónák fehérfalú tanyái közt.

Gyomai György

TÁJ ÉS NÉPMŰVELÉS

Hadd kezdjem egy személyes élménnyel.

Kolozsvárról Nagybányára utaztam, mindvégig a Szamos mellett, életemben először. A kincses város fényei már a Kolozsvár utáni első vasútállomásnál eltűntek: Szamosfalva petróleumlámpás megállója egy új, idegen és félelmes táj kapujaként lapult a kopár hegyoldal alján. Aztán sötétség. Éjszakában robogott a zsúfolt személyvonat, az állomásokon csupa olyan ember szállt fel, akinek nyelvét nem értettem s akik különös ismeretlenséget hoztak a kocsiba. A távolban pislogó, imbolygó fénylepkék, egy-egy román falu, a telihold fehéren világította meg a szeszélyesen kanyargó folyót. Zörgő vashidakon keltünk át, mezők és dombok maradtak el, de az érzés, a magamra hagyottság, az idegenség és a szorongatottság, nem szűnt meg. Egy fordulónál erős fények ötlöttek szemembe, csakhamar következett a felírás is: Szamosújvár. A hatalmas örmény templom kivilágított tornya kotlóként virrasztott az alvó városka fölött, az utcák szokatlan fényben úsztak, a felszállók magyar beszéddel töltötték meg kocsinkat. Aztán újra mély sötétség következett, a falvak ismét az előbbi hangulatot lehelték: ismeretlen országban, veszélyek és idegenségek közt utazom. A furcsa érzést újra egy város oszlatta el, Dés. De a tompa dübörgés után, amit az Egyesült-Szamos hídja okozott, megint vak éjszaka borult a vidékre. A hold ezüstszerű felhők közt bolyongott és holdbeli tájak vándorának éreztem én is magamat az erősszagú halinás román napszamosok tömegében. Aztán hosszú útszakasz jött; a szokatlan benyomások, a fáradtság és imbolygás félálomba vittek. De így is felfogtam a reám annyira ható idegenszerúséget. Csupa apró, sötétben lapuló, szamosparti falu közt haladt vonatom. Zsibón fények, magyar szó és városias utcák ébresztettek fel, ám hajnalig, amíg a vonat Nagybányára beért, ismét kísértetiesen éreztem az elhagyottságot, testvértelenséget. A vonat folyton a Szamos völgyében járt, kétoldalt néha kilométerekre távolodtak a hegyek, néhol oly közel kerültek, hogy a kerekek csattogását ezerszeresen visszhangozták az erdők. De csöndön és visszhangon, sikon és vadregényes szurdokon egyaránt éreztem a magányt. Ma már azt is tudom: a magyarság egyedülléte fáj nekem ebben a szamosvölgyi tájban...

Az első szamosvölgyi utazás óta sokszor jártam a vidéket. Láttam ünnepelni és dolgozni, körmenetek áhítatos perceiben, kietlen-zord télutóban és harsogó májusi zöldben, benéztem a kékrefestett, kéménytelen házakba, láttam az oldalvölgyek úttalan vidékeit és megismertem az életmódot is, amit a szamosvölgyi nép nemzedékek óta, szinte változatlanul